

Juhani Pietarinen

* 16.12.1938 † 7.8.2018

JUHANI PIETARINEN syntyi kansakoulunopettajien perheeseen Iisalmissa. Kemijärveltä hän lähti Helsinkiin opiskelemaan ensin psykologiaa ja sittemmin filosofiaa. 1960-luvun puolivälissä Pietarinen liittyi yhdessä Risto Hilpisen ja Raimo Tuomelan kanssa professori Jaakko Hintikan tutkimusryhmään, missä tehtiin kansainvälisesti uraauurtavaa filosofisen logiikan tutkimusta. Pietarisen väitöskirja *Lawlikeness, Analogy, and Inductive Logic* ilmestyi vuonna 1972 Acta Philosophica Fennica -sarjassa **North Holland Publishing Companyn** julkaisemana. Hän tutki siinä evidenssin vaihtelevuuden, analogian ja yleistysten lainomaisuuden merkitystä induktiivisessa päättelyssä ja osoitti, miten nämä tekijät voivat vaikuttaa hypoteesien todennäköisyyteen ja hyväksyttävyyteen. Teos oli merkittävä edistysaskel pyrkimyksissä tehdä probabilistisessa induktiologiikassa oikeutta analogiapäätelylle ja yleistysten lainomaisuutta koskevilla oletukselle.

Pietarinen toimi Jyväskylän yliopiston vt. professorina vuonna 1972 ja vuosina 1973–1975 Turun yliopiston käytännöllisen filosofian vt. professorina. Pysyvään virkaan Turkuun hänet valittiin vuonna 1976, missä hän jatkoi aina eläkkeelle siirtymiseensä asti.

Turkuun tultuaan Pietarinen siirtyi tutkimuksissaan, uskollisena käytännöllisen filosofian vaatimuksille, yhteiskuntafilosofiaan, etiikkaan ja filosofian historiaan.

Pietarinen yhdisti tutkimuksissaan filosofian historian, käytännöllisen etiikan ja yleisen yhteiskuntafilosofian teemoja tavalla, joka oli aina tuore ja toisinaan yllättäväkin. Milloinkaan hän ei sortunut ahtaaseen kapea-alaisuuteen. Yleisessä yhteiskuntafilosofiassa hän muun muassa tarkasteli ja vertaili erilaisia vapautta ja autonomiaa koskevia käsityksiä. Näihin tarkasteluihin hän nojautui sekä bioetiikassa tutkimuksissaan joissa hän pohti esimerkiksi potilaan itsemääräämisoikeutta, että historiallisissa töissään joissa hän tarkasteli Hobbesin ja Locken vapauskäsityksiä ja naisen asemaa varhaismoderneissa poliittisissa teorioissa. Toinen hänelle läheinen yhteiskuntafilosofinen teema oli luonnon yhteiskunnallinen merkitys, jota hän pohti teoreettisemmissä teksteissä mutta myös Pentti Linkolan ajattelua koskevista kommentteista. Pyrkimys liittää filosofian historia ajankohtaisiin keskusteluihin oli Pietarisen ajattelun piirre, jonka monet hänen oppilaansa omaksuivat.

Pietarinen toi maahamme käytännöllisen etiikan – erityisesti bioetiikan. Hänen

johdolla perustettiin 1990-luvun alussa Turun yliopistoon Bioetiikan keskus. Nykyisin käytännöllistä etiikkaa harrastetaan miltei kaikissa yliopistoissamme. Juhani Pietarinen pohti tuotannossaan myös bioeettisen päätöksenteon periaatteita. Yksi periaatteista oli yksilön itsemääräämisoikeus, käsite, jota hän avasi kiinnostavalla tavalla. Pietarinen huomasi itsemääräämisoikeuden edellyttävän tiettyjä kykyjä oikeuden haltijalta eli kompetenssia. Jotakin muita filosofiota seuraten hän erotti toisistaan yksilön tilannekompetenssin ja yleiskompetenssin. Erottelu on hyödyllinen, sillä ihminen, joka on yleisesti ottaen kompetentti päätöksentekijä (eikä tarvitse holhousta), voi kuitenkin olla kompetenssiltaan hyvinkin rajoittunut, kun kyse on jostakin erityisestä asiasta, vaikkapa tietyn hankalasti hahmottuvan hoitovalinnan tekemisestä.

Professori Pietarinen oli maailmanlaajuisesti ensimmäisten filosofien joukossa pohtimassa ihmisen suhdetta luontoon ja luonnon arvoa 1970-luvulla. Jako neljään perusasetteeseen utilisiin, humanisiin, mystisiin ja vitalisiin ja myöhemmin viidenteen asenteeseen sentientisiin kuuluu suomalaisen ympäristökeskustelun merkkipaaluihin, ja Pietarinen kehitti perusideaansa monissa eri julkaisuissa. Kirjoituksessaan *Ihmislähtöiset arvot ja luonnon omat arvot* (2000) Pietarinen ansiokkaasti pohtii arvo-käsitteen merkitystä ja kysymyksiä arvon kantajasta ja lähteestä puolustaen ekologisesti valistunutta humanistista käsitystä. Kansainvälisesti Pietarisen näkyvin ympäristöfilosofinen tuotos on yhdessä Markku Oksasen kanssa toimittama kirja *Philosophy and Biodiversity* (2004), jonka julkaisi maineikas Cambridge University Press biologian filosofian sarjassaan. Pietarisen

oma artikkeli käsitteli Platonin käsitystä luonnon monimuotoisuudesta. Pietarisen toiminnasta on syytä muistaa hänen osallistumisensa moniin 1990-luvun Suomen Akatemian tutkimusohjelmiin, mikä valoi perustan Turun yliopistossa muodostuneelle ympäristöfilosofiselle tutkimusperinteelle ja sen synnyttämille monille väitöskirjoille.

Pietarinen kirjoitti myös ammattietikasta ja tutkimusetikasta. Juhani Pietarisen muotoilemat tutkimustyön eettiset perusvaatimukset kuvaavat hyvin hänen tinnkimätöntä asennettaan tutkimustyöhön (ks. Karjalainen et al toim. *Tutkijan eettiset valinnat*, 2002.)

Pietarinen asennoitui maailmaan tiukan rationalistisesti. Ihmisen järki on ainut väline päästä selville maailman luonteesta. Myös etiikan oli perustuttava rationaalille ymmärtämiselle. Pietarisen suhde luontoon oli entusiastinen. Hän haltioitui luonnosta. Tätä taustaa vasten ei olekaan ihme, että hollantilaisen ajattelijan Benedictus Spinozan (1632–1677) filosofia vaikutti Pietariseen voimakkaasti. Spinozahan korostaa luonnon jumalallisuutta. Jumala, Spinoza ajattelee, voidaan samastaa luontoon: *Deus sive natura* on ilmaus, jolla Spinoza tähän maailman kokonaisuuteen viittaa. Pietarinen omistautuikin elämänsä viimeisinä vuosikymmeninä Spinozan filosofian huolelliselle tutkimukselle. Tämä työ kantoi hedelmää. Pietarisen viimeinen teos postuumisti syksyllä 2018 julkaistu *Opas Spinozan Etiikkaan* on yksityiskohtainen esitys ja tulkinna Spinozan filosofian keskeisistä teemoista. Teoksen johtolankana on voiman (*potentia/vis*) käsitteen keskeisyys Spinozan filosofiassa. Pietarisen tulkinnassa Spinoza pyrki murtamaan perinteisen aristoteelisen substanssi-ominaisuus-ontologi-

an: kaikki mikä on, on yhden ja saman alkuvoiman ilmentymää.

Juhani Pietarinen oli pidetty ja kuunteleva professori. Tulevia tohtoreita hän ohjasi vaativasti ja kunnioittaen. Useat hänen oppilaansa ovat sittemmin tulleet nimitetyiksi professoreiksi.

Suomalaisen Tiedeakatemian jäseneksi Juhani Pietarinen kutsuttiin vuonna 1987.

Pietarinen oli selväpuheinen ihminen, joka pyrki löytämään abstrakteille ajatuk-

sille konkreettisia sovellutuksia. Jo ennen yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen ottamista yliopiston kolmanneksi tehtäväksi Pietarinen tunsikin kutsumusta myös filosofian kansantajuistamiseen. Hän tunsikin filosofian arvon ja luennoi ja keskusteli vaikeista aiheista mitä moninaisimmilla foorumeilla. Hän uskoi ihailemansa Spinozan tavoin järjen ohjaaman elämän ideaaliin ja järjen voimaan negatiivisten tuntemusten hillitsijänä.

Olli Koistinen